

Folkviseforskning.

SVERKER EK, *Studier till den svenska folkvisans historia*. Göteborgs Högskolas Årsskrift 1931: 1.

År 1853 började Svend Grundtvig utgiva de danska folkvisorna. Hans verk, »Danmarks gamle Folkeviser» fullföljdes under årtionden. Verket lade grundvalarna icke blott för dansk utan för

nordisk folkviseforskning.

Sedan Svend Grundtvigs dagar har den nordiska folkvisan varit ett huvudområde för nordisk litteraturhistorisk forskning. En rad nordiska vetenskapsmän — men även en lång rad av dilleltanter — ha ägnat den nordiska folkvisan sitt intresse och arbete. Från svensk sida har i tidigare tid huvudinsatserna gjorts av Henrik Schück. Under det senaste decenniet har svensk folkviseforskning främst upptagits av docenten Sverker Ek.

I det följande skall docenten Eks vetenskapliga huvudarbete »Studier till den svenska folkvisans historia» (cit. St.) underkastas en granskning. Granskningen kommer i stor utsträckning att gälla elementära ting. Detta sammanhänger med det mål, som denna granskning satt sig. Målet är att söka klarlägga de metoder, som ännu i våra dagar kan finna användning i svensk folkviseforskning¹.

I.

Vad man först har att undersöka är, varifrån docenten Ek erhåller det historiska källmaterial, med vilket han arbetar.

För själva folkvisematerialet har docenten Ek begagnat de vetenskapliga editioner av detta, som Grundtvig och andra forskare lämnat. Det förekommer emellertid, att docenten Ek även återger

¹ Professor Anton Blanck har i Sakkunnigutlåtanden rörande sökandena till professuren i Litteraturhistoria med poetik vid Göteborgs Högskola (1932) s. 70—97 ur delvis andra synpunkter upptagit docenten Eks huvudarbeten rörande de svenska folkvisorna till en »Detaljgranskning». Docenten Eks skrift, »Professor Blanck som folkviseforskare. En granskning etc.» (cit. Ek, Gr.), synes mig icke i någon huvudpunkt ha rubbat professor Blancks resultat.

folkvisestrofer inte efter uppteckningarna utan efter Ernst von der Reckes rekonstruktionsförsök (St. 12, 104, 174).

Det övriga källmaterial, som docenten Ek begagnar i sina »Studier», känner han nästan genomgående icke från själva källorna utan endast från översättningar och historiska bearbetningar:

Runinskrifterna (St. 12) från Schück, Illustrerad svensk Litteraturhistoria och Steenstrup i dansk Historisk Tidsskrift IX: 1;

Historia Eliensis (St. 18) från Schück, Allmän Litteraturhistoria;

Jacobus de Vitriaco (St. 14) från Gaston Paris, Mélanges de littérature française;

Vita Vilhelmi abbatis (St. 17) från Hans Olriks översättning och den föråldrade editionen i Scriptores rerum danicarum V;

Saxos Gesta danorum (St. 31, 66) från Martin Nilsson, Festdagar och vardagar och Grüner-Nielsen, Danske Viser;

Snorres Heimskringla (St. 60, 61) från Emil Olsons översättning;

Thomas Cantimpratensis' »Bibok» (St. 65) från Grüner-Nielsen, Danske Viser;

Cæsarius Heisterbacensis, Dialogus miraculorum (St. 66) från Grüner-Nielsen, Danske Viser;

Västgötalagen (St. 128) från Beckmans översättning;

Chronica Sialandiæ (St. 132) från Det danske Folks Historie, red. av Aage Friis;

Sturlungasagan (St. 16, 45) från Daviðssons och Vigfussons sammanställningar av vittnesbörden om dans på Island och från Ljunggren, Svenska dramat;

Strelow, Chronica Guthilandorum (St. 86) från Danmarks gamle Folkeviser;

Olaus Magnus' Historia (St. 193) från Michaelisgilletts svenska översättning.

När docenten Ek vid sidan av dessa översättningar och denna historiska litteratur stundom begagnat själva källlitteraturen, har han icke lyckats bemästra de svårigheter detta erbjuder. Den nästan enda gång docenten Ek använder en latinsk källa i original, icke i översättning, översätter han felaktigt och ger en tolkning, som i varje fall är rent subjektiv. Det heter i Louvain-

legenden om Olav den helige (*Monumenta historica Norwegiae* ed. Storm 278): »Beatus Olauus . . . iussit naute nauigare trans montes ad ciuitatem que uocatur Drontenn.» Docenten Ek översätter: »Helig Olav . . . befalldes skeppet (!) styra över bergen till den stad, som kallas Drontenn.» Legendan fortsätter: *qui montes statim aperti sunt per signum crucis factum ab eo. Unde scissura in monte mansit usque in hodiernum diem.*» Docenten Ek översätter: »Dessa berg öppnades till en väg (!) så snart han gjort kors-tecknet och ända till denna dag kvarstår klyftan i fjället som ett minne härav.» Sägna tolkas därefter som om den handlade om en segling över land, på en väg, ej genom ett sund och på vatten. Den blir den äldsta »seglationssägna» d. v. s. sägna om en segling över land (St. 63, 64); docenten Ek räknar sig särskilt till förtjänst att ha påvisat detta (Ek, Gr. 12).

Lika olyckligt går det, när docenten Ek försöker använda en isländsk saga i original, icke i översättning. Det tidigaste omtalandet av dansvisa på Island skall enligt docenten Ek föreligga i Jónssaga helga (St. 16). Till bevis härför anför docenten Ek följande ord ur sagan: *Leikr sá var mönnum tíðr, er úfagerligr er, at kveðast skyldu at: karlmaðr at konu, en kona at karlmanni, klækiligrar vísur ok hæðiligrar ok óáheyriligrar, en þat lét hann aftakast ok bannaði með öllu at gera. Mansaungs kvæði eða vísur vildi hann eigi heyra kveðin ok eigi lata kveða, þo fekk hann því eigi með öllu af komit. Dessa isländska ord omtala varken dans eller dansvisa. De omtala oanständiga visor, kärleksvisor*¹.

II.

Docenten Eks metod att icke begagna källorna utan endast översättningar och referat i den historiska litteraturen har, som man kan vänta, kommit att sätta spår i hans forskning. Spåren framträda i detaljfrågor. Än tydligare framträda de i docenten Eks behandling av de huvudproblem han ställt. Bäggedera skall i det följande belysas. Samtidigt skall ges en bild av docenten Eks sätt att tolka och värdesätta källorna och draga slutsatser av dessa.

Kapitlet »Jungfruisa och kvinnodans på östnordiskt område» i docenten Eks »Studier» (21—31) utmynnar i antagandet, att jungfrudansen har »förkristna anor»; docenten Ek förklarar ytterligare utan bevis, »att i grunden vittna också folkvisornas skildringar av jungfrudansen om, att det i detta fall rör sig om

¹ I en annan version av samma saga, som docenten Ek icke anför, omtalas däremot i detta sammanhang dans. Biskupa sögur I, 237.

uråldriga sedvänjor.» Det gäller för docenten Ek att finna ett stöd för dessa antaganden i ett källställe om urgammal jungfrudans. Docenten Ek finner sitt källställe hos Saxo (St. 31).

»Söker man nu spår av dans från hednisk tid», skriver docenten Ek, »så är det ju bekant, att vittnesbörd därom alldeles saknas på västnordiskt område, där vi annars kända förhållandena bäst. Särskilt av Saxos skildring synes det emellertid framgå, att kultdans förekommit vid Uppsala hednatempel, och förmodligen är folkvisans kvinnodans en fortsättning av en sådan urgammal religiös dans. Här skulle vi alltså finna den djupaste förklaringen till att jungfruvisan är den älsta formen av folkvisa på östnordiskt område.»

Docenten Ek tillmäter det här anförda Saxostället stor betydelse. Detta markeras skarpt i hans skrift »Professor Blanck som folkviseforskare», s. 7, där här citerade stycke ordagrant avtryckes.

Docenten Ek känner Saxo endast genom Martin Nilssons bok »Festdagar och vardagar». Denna bok är ett populärt arbete utan källhänvisningar. Går man till Saxo själv, läses här i skildringen av Starkad (Müller-Velschow 278):

Ubi cum filiis Frō septennio feriatas, ab his tandem ad Haco-nem Daniae tyrannum se contulit, quod apud Upsalam sacrificio-rum tempore constitutus effœminatos corporum motus scenicosque mimorum plausus ac mollia nolarum crepitacula fastidiret. Unde patet, quam remotum a lascivia animum habuerit, qui ne ejus qui-dem spectator esse sustinuit. Adeo virtus luxui resistit.

Saxos ord »effœminatos corporum motus» skola sålunda enligt docenten Ek betyda kultdans. Detta är obevisbart. Orden betyda endast: Starkad vämjdes vid »de kvinnligt förvekligade kroppsrörelserna». Docenten Ek menar, att folkvisans kvinnodans är en fortsättning på Saxos »effœminatos corporum motus». Ordet »effœminatos» utesluter tanken, att det här är fråga om kvinnor. Det är fråga om män, förfallna till »lascivia» och »luxus».

Förresten är det i detta sammanhang likgiltigt, om Saxo i sin Starkadsaga talar om dans eller ej. Saxo skrev o. 1200 och var när det gällde uppfattningen av den hedniska kulten en kyrkans trogne son. Hans uttalanden äga intet källvärde för vad som förekommit vid hednatemplet i Uppsala.

Docenten Ek har icke gått till källan; han har hamnat i en felaktig översättning; han har underlåtit att värdesätta sitt källmaterial¹.

¹ I behandlingen av visan om helig Olavs seglation begagnar docenten Ek ett annat Saxoställe (St. 66). Saxo uppgives berätta, att en gammal enögd

I nära sammanhang med frågan om »Jungfrudansen» behandlar docenten Ek »Dansvisan och den kyrkliga körsången» (St. 14—21). Docenten Ek uppställer i detta kapitel tesen: »att många av själva samtidsdokumenten bära vittnesbörd om att utbredningen av den kyrkliga körsången gått hand i hand med sångdansens spridning.» Bevisen för denna sats hämtar docenten Ek för Nordens vidkommande från fyra källor: vissa isländska sagor, Vita Vilhelmi abbatis, en vers i en svensk kölnerstudents breviarium och visan om junker Lars brudrov¹.

De isländska sagor, som docenten Ek använder, äro Jónssaga helga och Sturlungasagan. Det har redan tidigare framhållits, att den version av Jónssagan, som docenten Ek anför, icke omtalar dansvisan (se ovan sid. 83). Sturlungasagan känner docenten Ek icke i original. En av de berättelser ur denna, som han begagnar och som endast omtalar dans, har han hämtat från Ljunggren, Svenska dramat, och härigenom kommit att återgiva den med felöversättning (Blanck, Detaljgranskning 76). Följderna av docenten Eks förfaringssätt äro emellertid icke inskränkta härtill. Docenten Ek använder också en annan berättelse i Sturlungasagan om en fest med »dansleikar», som firats samman med Olavsgille omkr. år 1119. Han uppställer den i detta sammanhang viktiga förmodan, att festen »väl stod i något slags förbindelse med kyrkomän» (St. 16). I sagan, vars grundtext docenten Ek icke känner, uppgives emellertid, att festen, vid vilken man dansade, var ett vanligt bröllop, firat i en prästgård vid Olavsmässotid. Bröllopet sammanföll händelsevis med ett Olavsgille, en fest, som firades de år kornet i nordvästra Island var moget vid Olavsmässan den 29 juli. Men dansen, som omtalas i sagan, är icke knuten till Olavsgillet, och »dansleikar» behöver icke betyda, att man dansat sångdanser (Sturlungasagan I, 18, 22).

man, »efter ett förlorat slag styrkte konung Hading med sött öl och i en visa förutsade honom hans kommande olycksöden.» Docenten Ek uppger, att han hämtat stället från Grüner-Nielsen, Danske Viser IV, 122—27. Detta är oriktigt; Grüner-Nielsen har ingenting om Hadings »kommande olycksöden». Hos Saxo (Müller-Velschow 40) läses emellertid: »Quibus superatis fugientem Hadingum prædictus senex ad penates suos equo devehendum curavit, ibique svavissimæ cujusdam potionis beneficio recreatum vegetiori corporis firmitate constaturum prædixit. Cujus augurii monitum hujusmodi carmine probavit.» »Vegetior corporis firmitas» betyder icke »olycksöden»; det betyder här närmast »större kroppsstyrka.» — Felöversättningen har möjligen sin grund i en flyktig genomläsning av den visa, som Saxo i det följande återger.

¹ Om de utländska källorna se Blanck, »Detaljgranskning» i Sakkunnigutlåtanden 75.

Docenten Ek har emellertid icke endast underlåtit att använda de isländska sagorna själva och skaffa sig kunskap om vad som står i dem. Han har också underlåtit all kritisk värdesättning. Jónssaga helga är en helgonlegend nedskrivnen på latin under 1200-talets första decennium; originalet är förlorat och sagan endast känd genom senare bearbetningar på isländska. Sturlungasagan är nedskrivnen först omkr. år 1300. När dessa sagor, baserade på muntliga berättelser, tala om kyrklig sång och dans under de första decennierna av 1100-talet, godtäger docenten Ek detta utan någon som helst reservation.

Vita Vilhelmi abbatis berättar om att klostret på Eskilsö var i förfall, när den helige Vilhelm kom dit på 1160-talet. Munkarna höllo dryckeslag, hade kvinnor i klostret, blevo berusade och »dubebant choreas». Docenten Ek menar, att dessa latinska ord betyda, att munkarna dansade »folkvisedans», »Reigentanz mit Gesang». Detta är att översätta, som det passar sig. Orden »dubebant choreas» betyda endast, att munkarna efter at ha druckit sig fulla med sina kvinnor, också togo sig en dans. Docenten Ek går vidare. Han drar av legendens berättelse om de fulla munkarna också slutsatsen, att »munkarna varit musikaliska ledare för den världsliga dansen». Legendan innehåller icke ett ord om någon musik. Till allt detta kommer, att Vita Vilhelmi är en tendentiös helgonlegend, skriven först omkring sextio år efter munkarnas dryckeslag. Docenten Ek tar ingen hänsyn härtill. Han underlåter även att här värdesätta sin källa.

Versen i den svenske kölnerstudentens breviarium skall vara skriven på 1270-talet. Den lyder:

Jac wet en frugha i wæreldeð wære
hænna lif tha wil iac æra.

För docenten Ek är detta en lyrisk visstrof. Den skall ange, att en katolsk andlig kunde ha sin betydelse också för den världsliga visan. Men är detta en världslig visa? Verserna låta som hämtade ur en psalm. Är icke »frughan», vars »lif» studenten vill »ära», »världinna frw», vår fru, jungfru Maria?

Visan om junker Lars' brudrov berättar, att brudrövarna redo till klostermuren; de lyssnade där före brudrovet till jungfrurnas sång i klostret. »Scenen skall naturligtvis samtidigt antyda, att klostrens ordnade korsång uppskattades som ett folknöje», säger docenten Ek. Scenen ger icke minsta antydning härom.

De isländska sagorna och Vita Vilhelmi användas av docenten Ek som »samtidsdokument». De äro inga samtidsdokument. Och ingen av de begagnade källorna bevisar vad den skall bevisa: »att utbredningen av den kyrkliga korsången gått hand i hand

med sångdansens spridning». De isländska sagorna tala väl om både kyrklig sång och om dans, men att dessas utbredning gått hand i hand, kan på intet sätt slutas av deras uppgifter. Brudrovsvisan nämner intet om sångdans. Vita Vilhelmi och studentens vers tala varken om kyrklig körsång eller sångdans.

III.

Den i det föregående lämnade redogörelsen för hur docenten Ek använder historiska källor har i första rummet varit inriktad på kapitel I i hans »Studier». I det följande skall samma ämne belysas med exempel hämtade från andra delar av hans arbete.

Avdelning I i kapitlet om »Visan om helig Olavs seglation» handlar om »Olavsmässan som dansfest» (St. 42—52).

Resultatet av docenten Eks forskning i detta ämne blir, att »det är tydligt, att folkvisedansen under medeltiden följt Olavsvakan överallt i det norska väldet och att sankt Olav själv stundom varit hjälten i de visor, man därvid sjungit». Beviset för denna uppfattning ger docenten Ek i en undersökning om vad man känner om firandet av Olavsmässan i det norska väldets olika delar.

Docenten Ek börjar med Färöarna. Här firas ännu Olavsmässan i Torshamn under dagarna omkring den 29 juli. Den får sin karaktär främst av lagtingets öppnande på Olavsdagen, festgudstjänsten med efterföljande prästmöte samt vaknatten med folkvisedansen.

När docenten Ek söker historiskt förklara denna nutida fest, tager han utgångspunkten i Färingasagan och Håkan Magnussons s. k. Seyðabrev av 1298 (St. 43).

Färingasagan skall lära oss, att »öbefolkningen hållit ting i Torshamn före Olav den heliges dagar». Sagan lär oss icke med någon säkerhet detta. Forskningen har sedan länge antagit, att Färingasagan är skriven först omkr. 1200. Den är icke bevarad i denna redaktion utan endast i senare, bearbetade brottstycken. Sagan kan sålunda icke utan vidare tillerkännas vitsord om förhållandena på Färöarna före Olav den heliges dagar.

Av Håkan Magnussons s. k. Seyðabrev av 1298 skall enligt docenten Eks uppgift framgå, »att lagtinget i Torshamn redan på den tiden öppnats just på Olavsdagen». Detta framgår icke på något vis av Seyðabrev. Brevet innehåller icke ett ord om att lagtinget öppnats på Olavsdagen. Det endast nämner i §§ 2 och 10 »Olafs uoku», S:t Olafs afton, vigilia S:t Olai alltså; en ren medel-

tida dagsbestämning, liksom vår tids »den 28 juli», och intet annat, något som docenten Ek tycks sväva i okunnighet om. I den förra §:n nämnes »Olafs uoku» som rättstermin för landbons betalning av landskyld, i den senare §:n som den termin vid sidan av Andreasmässan och fastan, vilken en färing hade att utsätta för fårens avlägsnande från sitt ägande gräsbete, om en annan färing släppt sina får in på detta (Diplomatarium Færoense ed. Jakobsen 6, 16).

Dessa båda källuppgifter, den ena, i Färingasagan, av tvivelaktigt värde, den andra, i Seyðabrev, en ren fantasi, bägge utan förbindelse med »Olavsmässan som dansfest», äro grundvalarna för docenten Eks undersökning om Olavsmässan i Torshamn. Till dem lägger han ett eget, alldeles fritt antagande. Han antager, att det varit biskop Edling, 1269—1308, »som förmått Färöarnas tingsmenighet att årligen församlas på Olavsdagen, dymedelst inrangerande tingets förhandlingar som ett underordnat led i den kyrkliga festen». »Olavsöka i den egendomliga form, som ännu består, tycks alltså ha begynt i Torshamn någon gång under de två sista decennierna av 1200-talet». Docenten Ek går vidare. »Vågar man utgå från», skriver han, »att Olav här som på andra ställen ersatt Tor, kan man antaga, att en lokal Olavsmässa tidigare funnits på platsen». Docenten Ek tager än ytterligare några steg. »Det anförda ger vid handen», skriver han, »att den inledande festgudstjänsten och det därmed förbundna prästmötet under medeltiden varit den egentliga huvudfesten». Kanikerna på Färöarna antagas nämligen på biskop Edlings tid »givetvis» ha samlats till årliga synoder, kapitlet måhända under medeltiden ha haft karaktär av en sorts överhus. »Folkvisedansen har väl trätts i Torshamn för en 650 år sedan lika friskt som nu».

Vi återvända till källmaterialet. Ingen av de källor, som docenten Ek anfört från medeltiden, talar om, att Olavsvakan firats i Torshamn, ingen om att lagtinget öppnats på Olavsdagen, ingen om en kyrklig fest med festgudstjänst, ingen om ett prästmöte, ingen om folkvisedans.

Från Färöarna vänder sig docenten Ek till Island (St. 45). Den enda källa, som docenten Ek här anför om folkvisans förknippande med Olavsmässan, är det förut nämnda stället i Sturlungasagan (ovan sid. 5). Enligt detta ha »dansleikar» förekommit. Men dessa äro — vad docenten Ek icke observerat — här knutna endast till ett vanligt bröllop.

Källorna om »Olavsmässan som dansfest» på Shetlandsöarna äro några berättelser från 1700- och 1800-talen (St. 45). Två av dessa omtala »Lammas» eller »Lambmas» som folkfest; en annan nämner, att på Shetlandsöarna berättas underliga saker om »sankt

Olla» i sånger, som kallas Visiks. Docenten Ek anför ytterligare, att i ett pantförskrivningsbrev från 1597, »upprättat i Norge, men rörande shetländsk jord», sattes två betalningsterminer till S:t Hans tid, en annan till S:t Olavs dag samt att sju kyrkor på Shetlandsöarna under katolsk tid vigts till S:t Ola. Källställets betydelse för frågan om »Olavsmässan som dansfest» är obegriplig. Från dessa källor drager emellertid docenten Ek sina slutsatser. Han »tänker» sig tillbaka till tiden före 1468, då norsk rätt under sankt Olas namn oförkränkt härskade över öarna. Resultatet blir: »Vi ha att föreställa oss Olavsmässan (före 1468) som på en gång en kyrkofest, en köpstämman och en folklig vaknatt, då man till långdansens sjöng visor om sankt Olas underliga strider med trollen och kanske också om andra underliga saker, som hänt honom.»

För det nuvarande Norge, Jämtland, Medelpad, Härjedalen, Värmland och Bohuslän äro de källor om »Olofsmässan som dansfest», vilka docenten Ek anför: en berättelse från 1683, som talar om dans på Botvidsmässan och Michelsmässan, icke Olavsmässan, och några i vår tid gjorda uppteckningar (St. 45—50).

Docenten Eks argumentering är i det föregående genomgången. Ingen av de källor från medeltiden, han anför, talar om Olavsmässan som dansfest i det norska väldet. Man frågar sig, hur har det varit möjligt för docenten Ek att nå det resultat han nått: »att folkvisedansen under medeltiden följt Olavsvakan överallt i det norska väldet och att sankt Olav själv stundom varit hjälten i de visor, man därvid sjungit.» Docenten Ek svarar själv: genom att »lägga tillsamman» alla källorna.

Ett kapitel av central betydelse i docenten Eks »Studier» avhandlar visan om Vreta klosterrov, om Sune Folkessons bortrövande av Elin, enligt visan konung Magnus' dotter. Docenten Ek bygger i detta kapitel på ett historiskt dokument: ett gåvobrev av Helena (Elin), konung Sverkers dotter, till Alvastra kloster från 1240 (St. 128; Dipl. Suec. 302). Hans tolkning av detta dokument och dettas betydelse för hans framställning skall i det följande belysas (jfr Blanck, Detaljgranskning 89).

Docenten Ek sluter från avfattningen av Helenas eller Elins gåvobrev, att detta utfärdats från Elins dödsbädd, och att Elin avlidit vid tiden för gåvobrevets utfärdande 1240. Bevisen äro tre.

Elin bortskänker i brevet några sina gårdar, som tillhörde hennes arvgods (que nostri iuris fuerunt queque nos hereditario iure possedimus), och det säges, att gåvan sker med samtycke av Elins man, som konfirmerat detta med sitt sigill, och av hennes två döttrar K. och B. »Ett sådant uppträdande av en hustru som självständigt handlande juridisk part är väl vid denna tid endast

tänkbart under förutsättning, att hon är dödssjuk», säger docenten Ek. Ett stöd för denna uppfattning finner docenten Ek i en bestämmelse i Västgötalagen: »På dödsdagen må man icke från arvinge giva enligt lag, om ej arvinge själv säger ja därtill» (Västgötalagen I. A 10). Denna Västgötalagens bestämmelse skulle, även om den stött docenten Eks uppfattning, vara betydelselös: Västgötalagen gällde i Västergötland, ej i Östergötland, och det är om detta senare här är fråga. Vidare. Docenten Ek har missuppfattat hela innebörden av, att arvingarna givit sitt samtycke till Elins gåva av några gårdar. Testations- och gåvorätten var, vad docenten Ek tydligen icke vet, lika litet under 1200-talet som senare fri. Arvingarnas samtycke i ett gåvobrev som det föreliggande är därför endast och allenast en nödvändig åtgärd för att säkra gåvotagarens rätt. Att arvingarnas samtycke inhämtats till Elins gåva säger icke ett ord om att Elin varit dödssjuk.

Ett andra bevis för sin uppfattning, att Elins gåvobrev utfärdats på hennes dödsbädd, finner docenten Ek i att det inledes med en religiös betraktelse över dödens visshet (*Quoniam probatica assercione cognouimus, quod omnis caro sit fenum et omnis gloria eius sicut flos feni etc.*). Professor Blanck (Detaljgranskning 89) har redan framhåvt, att en dylik betraktelse är en ren formel i medeltida diplom av denna art. Den är helt betydelselös för frågan om när Elin dött.

Docenten Ek har ännu ett, ett tredje bevis för sin uppfattning. Elins gåvobrev är bevarat i en vidimation från 1340 (Dipl. Suec. 3463). Vidimationen har på fransidan en vanlig arkivanteckning: *Vidisse domini Kanuti Joonsson legiferj ösgotorum super donacione gum torp horna et hornahwlt*. Docenten Ek ger nya prov på sin bekantskap med medeltida diplom. Han tar denna arkivanteckning för själva vidimationen; han drar vidare av att brevet föreligger i en vidimation slutsatserna, att det fått juridiskt bindande kraft och att Elin avlidit vid tiden för brevets utfärdande (c: 1240). Av en enkel vidimation, som det här är fråga om, kan aldrig framgå, att ett dokument fått juridiskt bindande kraft. Och slutsatsen, att Elin dött 1240, därför att man tagit en avskrift av ett hennes gåvobrev och låtit vidimera denna 1340, är och förblir obegriplig.

På här angivna grunder har docenten Ek fastslagit, att Elin Sverkersdotter dog 1240. Årtalet blir Arkimedes' fasta punkt i hans »Studier till den svenska folkvisans historia».

Med utgångspunkt från årtalet 1240 tidsätter docenten Ek Vreta klosterrov samt Sune Folkessons och Elins giftermål. Detta sker på följande sätt (St. 130). Enligt de danska vistexterna G 30,

H 20 och A 66 — och endast enligt dessa — har Sunes och Elins äktenskap varat i aderton år. Det heter:

De var sammen saa lenge,
i fulde atten aar;
ingen sae hende til han tale
icke heller til hannem gaa.

»Samma texter», fortsätter docenten Ek, »ha en tidigare parallellstrof G 29, H 19, A 44—45, där det berättas, att de voro samman i nio vintrar, vilket alltså ger en förberedande uppgift om halva tiden för makarnas samliv. I övriga danska texter, B 30—31, C 28—29, D 21, E 25—26, F 27—28, L 32—34, återkommer strofen om de nio vintrarna, stundom föregången av en förberedande strof om fem år. Stroferna om fem och nio år äro välbekanta i dansk visdiktning, och förekomma båda i visan om Junker Lars' brudrov. Av dem har den sistnämnda tidigt sökt sig in i vår visa, därför att nio kunde förbereda på aderton, alldeles som fem gör det på nio. Då uppgiften om aderton år är originell liksom den därtill hörande strofen, måste vi stanna vid denna som visans danska grundform. I svensk tradition återfinna vi strofen om Elins äktenskap i ännu mer originell utformning, men tiden angives här till femton år, Arw. 163: 38, Afz. 92: 27. Siffran femton hör emellertid till folkvisans fast återkommande tal, den användes särskilt i kämpavisan för alla slags mått, och den bör säkerligen vika för aderton, som är en otraditionell siffra.»

Docenten Ek svävar fortfarande utanför all exakt vetenskap. Han har emellertid fastslagit ett nytt årtal: år 1240—18 år=1222. Detta årtal blir en ny grundpelare för den fortsatta behandlingen av visan om Vreta klosterrov. År 1222 dog konung Johan Sverkersson. När visan talar om att Elins fader konung Magnus dog samtidigt med brudrovet, är detta enligt docenten Ek bevisligen oriktigt. Det var inte Magnus; det var Jon. Det var inte Elins fader; det var hennes broder. Visans vers: »Det var rika kong Magnus» bör sålunda, menar docenten Ek, från början ha lytt: »Det var rika konung Jon»; dess vers: »Kong Magnus, min fader, är död», från början: »Konung Jon, min broder, är död». »Denna läsart får betraktas som säker», falla docenten Eks ord (St. 107—109, 131).

Säkerställandet av denna läsart följes av nya slutsatser. När visans konung Magnus icke längre är konung Magnus, utan konung Jon, fadern icke längre fader utan broder, ja, då visar det sig, att visdiktaren har »en riktig kronologisk föreställning om de händelser han beskriver». »Detta om något», fastslår docenten Ek, »vittnar om, att han varit samtidig med de skildrade händelserna» (St. 131).

Docenten Ek har än flera bevis för sin uppfattning, att visan

om Vreta klosterrov är författad av en samtida, och att denne var förtrogen med vad han skrev om. Visan berättar, att Sune och Elins döttrar varit närvarande vid Elins dödsläger. Detta är historiskt riktigt, menar docenten Ek: vi veta det, genom ett samtida dokument. Dokumentet är åter Elins gåvobrev. Beviset är att Sune och döttrarna i brevet sägas ha givit sitt samtycke till gåvan. Men visan ger Elin tre döttrar; hon hade enligt gåvobrevet endast två. Docenten Ek tar lätt detta hinder. Den tredje dottern är en senare tilldiktning, förklarar han. De tre döttrarna heta i visan Karin, Kerstin och Adelin; i gåvobrevet heta de K. och B. Adelin är en senare omdiktning av Benedikta, utlägger docenten Ek (St. 105, 106, 109, 110, 111, 127). Han konkluderar: »Vi kunna därför utan vidare identifiera de i visan nämnda döttrarna med de historiskt kända: Karin och Benedikta» (St. 128).

Det efterträdda resultatet är vunnet: så gott som alla uppgifter i visan om Vreta klosterrov äro enligt docenten Ek historiskt riktiga, visan en historisk samtidsvisa (St. 131). Nya slutsatser följa. Jag avstår att fortsätta.

I inledningen till kapitlet »Våra historiska brudrovsvisor från 1200-talet» har docenten Ek orden: »Min datering av Vreta klosterrov spelar en huvudroll inte bara i min framställning om den svenska riddarvisan i 'Den svenska folkvisan' utan också för min bestående syn på folkvisediktningens historia i Norden» (St. 114). Orden äro sanna. Men dateringen, vad som skapat den, och vad den för med sig, allt svävar i luften.

IV.

Ett huvudproblem i all nordisk folkviseforskning är folkvisornas datering. Docenten Ek behandlar detta problem på skilda ställen i sitt arbete. Den äldsta folkvisans datering är en huvudfråga i kap. I av hans »Studier» (11—14). Dateringen sker med utgångspunkt från två runinskrifter.

Den första av dessa runinskrifter lyder:

puri märke skar a hæftæ
aræ tæliæpe skæftæ.

Inskriften återgives utan nödig akribi. De båda i docenten Eks bevisföring avgörande rimorden »hæftæ» och »skæftæ» äro icke alldeles säkra (Bröndum-Nielsen i Aarb. for nord. Oldkyndighed 1917: 194, 195, 197). Av det senare ordet finnes på inskriften icke tillstymmelse till sista runan; och av den näst sista runan kan endast nedersta delen av en huvudstav urskiljas. De enda bokstäver, som kunna läsas äro »skæf». Slutrim saknas.

Docenten Ek anger icke detta. Även inskriftens datering är osäker. Brøndum-Nielsen sätter den »med ret stor sandsynlighed» till »det 13 årh. eller måske till o. 1200.» Docenten Ek sätter den utan tvekan till c. 1200 (St. 14). Inskriften kan likaväl dateras till o. 1300 som till o. 1200.

Den andra runinskriften lyder:

hær liggia fap̄har tuer
hiþinn ok enarr hæto þer.

Docenten Ek återger denna inskrift i inkorrekt form efter Schück, Illustrerad svensk Litteraturhistoria. Inskriften borde återgivits efter Brate, Runverser nr 131 och Säve i Antiquarisk tidskrift III, 121. Docenten Ek hade även bort anmärka, att läsningen av hela den sista raden utom sista ordet vilar på Göransons Bautil. Läsningen kan sålunda icke utan vidare anses säker. Sin datering av inskriften hämtar Ek från Schück. Docenten Ek sätter den utan tvekan till o. 1200. Brøndum-Nielsen (Aarb. 1917: 202) daterar inskriften till o. 1300. I själva verket kan denna inskrift lika litet som den andra av docenten Ek använda exakt dateras.

Det kan möjligen förefalla en och annan mer eller mindre betydelselöst, att docenten Ek återger och tidsätter dessa runinskrifter utan nödig akribi. Men detta är aldrig betydelselöst. Och här äro de två runinskrifterna själva hörnstenarna i docenten Eks dateringsbyggnad. Utan dem ramlar det hela. De två runinskrifterna göras nämligen av docenten Ek till »efterbildningar av folkvisor».

Utgångspunkten för att dessa runinskrifter äro »efterbildningar av folkvisor» får docenten Ek i följande axiomatiska sats: »All inskriptionspoesi är till sitt väsen konservativ, och det nya modet att förbinda två parallella rytmiska verser med slutrim har naturligtvis först sent inträngt i en sådan genre. Man är därför benägen att söka förebilden i annan diktning, och naturligtast finner man den i folkvisan» (St. 11). Själva beviset föres genom stilparalleller. En »onekligen god stilparallell» till den första runinskriften finner docenten Ek i en strof ur visan om De två konungadöttrarna (DgF 146):

Den ældste hun Væven trende
Den yngste vov den till Ende.

Docenten Ek är genast färdig med omdömet, att denna visa »bör nog» dateras till 1100-talet. Intet vetenskapligt skäl har eller kan anföras härför. Visan är tidigast upptecknad under 1500-talet; dess lydelse lämnar ingen hållpunkt för en datering. I den form, som docenten Ek anför den, härrör den emellertid varken från

1100- eller 1500-talen. Den är från 1928. Dess författare är Ernst von der Recke (Danmarks Fornviser II, 362). I den äldsta uppteckningen, Karen Brahes Foliohandskrift från senare hälften av 1500-talet har den anförda strofen följande lydelse:

Thend elste hun wöffuen thrende
denn yngeste hon wöffuet den vd til ende.

Man måste erkänna: stilparallellen hos Ernst von der Recke är för det givna ändamålet bättre¹.

En stilparallell till den andra runinskriften påträffar docenten Ek i en på Island i sen tid upptecknad folkvisestrof i Törres döttrar:

þorkell á ser dætur tvær
Katrín og Signý heita þær.

Den visa, som inledes av denna strof, dateras av docenten Ek till 1200-talet. Dateringen är obevisad (se nedan sid. 96). Varken de svenska eller danska uppteckningarna av Törres döttrar inledas med en sådan strof (Visböcker II, 404; III, 559; Afz. 84,1; Arw. 166; DgF. 338). Men docenten Ek påträffar den i en enda annan sent upptecknad isländsk folkvisa. Han betecknar den av detta enda skäl »som en folkviseformel, vilken runristaren i sin tur utnyttjat för sina syften». Läget torde vara ett annat. Runversen är en direkt översättning till nordiskt språk av en alldaglig medeltida latinsk gravinskriftsformel, som här skulle haft närmast lydelsen: Hic iacent pater et filius nomine Hithinn et Enarr. Stilparallellen säger ingenting.

Docenten Ek har icke lyckats bevisa, att de båda runverserna äro »efterbildningar av folkvisor». I själva verket är det något nästan orimligt, att i dessa enkla runverser se »efterbildningar av folkvisor». Docenten Ek har icke gått till källorna, icke studerat runverserna. Han känner icke heller, omnämner i varje fall icke, att Johannes Steenstrup (dansk Hist. Tidsskrift IX: 1, 232) med utgångspunkt främst från folkvisornas egenart bestämt hävdad, att strofer av denna art icke äro folkvisor.

¹ Ernst von der Recke har diktat sin strof på följande godtyckligt valda uppteckningar från resp. 1500-talet, 1851 och 1852 (DgF. 146):

Thend elste hun wöffuen thrende
denn yngeste hon wöffuet den vd til ende.
Den ældste hun baade spællede og trændte
den yngste hun vævede den Væv til Ende.
Den ældste Søster hun væved en Trænd
den yngste hun væved den vd til End.

Ingen uppteckning i DgF. 146 överensstämmer med v. d. Reckes dikt.

På sin ogrundade datering av de båda runverserna och sin lika ogrundade uppfattning, att dessa äro »efterbildningar av folkvisor», bygger docenten Ek vittgående slutsatser. Han har fått vad han kallar »en fast kronologisk hållpunkt för de äldsta visornas datering» (St. 14). De äldsta visorna tillhöra 1100-talet, menar docenten Ek. »Ett utomordentligt viktigt resultat», tillägger han.

Docenten Ek stannar icke med detta resultat. »När vi funnit en folkvisestrof utnyttjad på en gravsten på kyrkogården», säger han, »erinrar detta om de många 1100-tals berättelser vi äga om allmogens dans på kyrkogården». Jag antecknar, att så vitt jag vet, finnes ingen enda nordisk 1100-tals berättelse om någon dylik dans. Docenten Ek fortsätter: »Samtidigt vittnar strofen om att kyrkans tjänare ej vid denna tid stodo främmande för folkvisan, och detsamma framgår än oemotsägligare av den inskrift, som anträffats inne i en kyrka» (St. 14). Inskriften lyder:

Kirkia : er : kriste : kænt : mannom suen : sun : germuntar × til : misguntar (Wimmer nr. 226).

Även detta skall sålunda vara en folkvisestrof.

Docenten Eks datering av den äldsta folkvisan vilar på ohållbara grunder. Den ger liksom så mycket annat en skrämmande klar inblick i hur det vetenskapligt kan arbetas.

Från docenten Eks datering av den äldsta folkvisan vända vi oss till hans datering av övriga visor. Dateringen av dessa sker ofta nog utan anförande av skäl. Förfaringssättet kan icke försvaras i ett vetenskapligt arbete.

En insats i den moderna folkviseforskningen, som betraktats som synnerligen betydelsefull, är docenten Eks datering av en rad s. k. legendvisor. Johannes Steenstrup har betvivlat, att dessa härröra från medeltiden; även Schüek har velat datera dem mycket sent, tidigast till 1400-talet. Docenten Ek daterar däremot en rad legendvisor till 1200-talet. Sveriges 1200-litteratur har hittills varit helt obetydlig. Har det lyckats docenten Ek att berika den?

Sin datering av den svenska legendvisan har docenten Ek utom i sina »Studier» framlagt i sitt arbete »Den svenska folkvisan» (1924). I detta senare arbete inleder docenten Ek sin datering av legendvisorna med att förklara, att »det är naturligt att föra åtminstone de äldsta av dessa tillbaka till samma tid som de äldsta naturmytiska visorna d. v. s. till 1200-talet» (Sv. Folkv. 86). Det är i vetenskap skäligen ofruktbart att diskutera om vad som är naturligt eller ej: detta blir alltid mer eller mindre subjektivt. Ett kan emellertid objektivt bedömas. Docenten Ek har icke någonstädes förebragt bärkraftiga bevis för att de äldsta naturmytiska visorna tillhöra 1200-talet.

När docenten Ek övergår till dateringen av de enskilda legendvisorna, vänder han sig först till Staffansvisan. Denna dateras till omkring 1200. Docenten Ek förmenar, att denna datering är »ofrånkomlig». Staffansvisan skall vara »vår äldsta kända folkvisa» (Sv. Folkv. 86, 107; St. 40).

Dateringen av Staffansvisan sker på grundval av en målning i Dädesjö kyrka från omkring eller kort före år 1300. Staffansvisan handlar om Staffan stalleträng, som vattnar sina fålar fem. En bild i Dädesjömålningarna visar en man, som tillber en stjärna, och två hästar, av vilka den ena dricker ur en källa. Bilden förutsätter en legend. Detta är tydligt. Men den förutsätter icke, som docenten Ek menar, att denna legend förelegat i visform. Beviset för visans datering brister. Och vad värre är. Bilden i Dädesjö illustrerar icke Staffan stalleträngslegenden. Den och två andra bilder i samma kyrka illustrera en legend om Stefan (Staffan) och Herodes. Celanders (Folkminnen o. Folktankar 1927: 29, 52) har också redan omdaterat docenten Eks äldsta kända svenska folkvisa. Han sätter den till tiden 1550—1700.

En annan legendvisa, som docenten Ek daterar till 1200-talet, är Törres döttrar (Sv. Folkv. 91—92). Visan handlar om en eller tre flickor, som på väg till kyrkan bli mördade av en eller tre män. En eller tre källor upprinna på mordplatsen. Mördaren eller mördarna bli i sin ordning dödade av flickans eller flickornas far, som till bot bygger en kyrka. För dateringen av denna visa tillgriper docenten Ek S:t Eriks, S:t Helenas och S:t Botvids legend. Han inhämtar av dessa, »att en lekmans bråddöd kunde utsmyckas legendariskt, genom att för det första mordet förlades till en av kyrkans stora helgdagar och skedde på kyrkvägen, för det andra en källa utpekades som upprunnen på mordplatsen, och för det tredje graven låg i den kyrka, vars uppkomst helgonet befordrat.» De två senare momenten skola enligt docenten Ek återkomma i typisk form i vår visa. »Dennas legendariska utsmyckning», säger docenten Ek, »har försiggått efter samma regler, som vi återfinna i våra prosalegender från 1200-talets slut.» Visan bör därför, sluter docenten Ek, »vara ungefär samtidig med dessa.»

Docenten Ek har vid denna datering förbisett, att den legendariska utsmyckning, som han påträffar i de svenska helgonlegenderna, är allmän under hela medeltiden och än längre fram i tiden. Han har ytterligare förbisett, att de svenska legender, han omtalar, årligen förelästes och återberättades under hela medeltiden. Med en bevisföring av den art, som docenten Ek här förebragt, kan visan om Törres döttrar likaväl sättas till början av 1500-talet eller senare som till 1200-talet.

Docenten Ek söker datera ännu två andra legendvisor. Om

visan »herr Peder och hans syster», »huvudvisan bland de svenska legendvisorna», upplyser han, att den upptecknats redan på 1590-talet; »den kan nog med trygghet dateras till 1300-talet», säger han (Sv. Folkv. 97). Dateringen av visan om Maria Magdalena motiveras däremot (Sv. Folkv. 103). »Enligt visan kan Jesus lättare förlåta blodskam och barnamord än en lösaktig förbindelse med sockenprästen», skriver docenten Ek. »Alla nordiska texter upp-
repa Jesu försäkran: 'Därmed syndade du allra mest'. Denna skarpa tillspetsning av kravet på prästens okränkbara celibat», fortsätter docenten Ek, »tillhör ovedersägligen 1200-talet, den tidpunkt, då denna åsikt ännu behövde kämpa sig fram till erkännande.» Docenten Ek daterar från denna utgångspunkt visan med stor sannolikhet till 1200-talet. Dateringen är så lös som gärna möjligt. Visans dom över Maria Magdalenas lösaktiga förbindelse med sockenprästen kan ha tillkommit när som helst under katolsk tid, ja t. o. m. under lutersk. Synden var kanske större, när prästerna voro gifta.

På grunder lika osäkra och lika ovetenskapliga som i här avhandlade fall daterar docenten Ek även andra folkvisor. Jag hänvisar endast till hans datering av »Fästmannen dör», St. 194—195, »Hustrun dör», St. 200, Pallevisan, St. 223, och Lagman och Tord, St. 234¹.

Professor Blanck har om docenten Eks datering av »Visan om helig Olavs seglation» yttrat, att denna »vitnar om bristande historisk metodik (Blanck, Detaljgranskning 80). Omdömet kan utsträckas att gälla docenten Eks samtliga egna dateringar av folk-

¹ De grunder, på vilka docenten Ek avgör, om en visa är svensk eller dansk, äro icke bärkraftigare än dem, som han använder för sin datering. Ett exempel bland många lämnar Palle Bossons-visan (St. 220). I en 1500-tals text börjar visan:

Bou hand boer i Suerigs land,
han haffuer de sönnner træ (eller »fem»),
end vor Palli Bossen
vennist aff alle de (eller dem).

Strofen skall bekräfta docenten Eks antagande, att visan diktats i Sverige. »Denna endast här bevarade inledningsstrof», skriver docenten Ek, »kan ej gärna vara diktad i Danmark, ty genom att på detta otvetydiga sätt framställa Palles svenska härkomst, samtidigt som han ställes främst i brödraskaran, har dock visdiktaren tagit sitt parti och gjort honom till en svensk vishjälte, som måste intressera hans egna landsmän långt mer än det grannfolk, vars storättade medlemmar han blodigt förolämpar.» Med samma grunder torde man kunna få bekräftat vad som helst, att Tegnér's Fritjofs saga skrivits i Norge, Runebergs kung Fjalmar i Gauthiod.

visor. Det är endast alltför hovsamt. Docenten Eks dateringar vittna i själva verket om avsaknad av all historisk metod.

VI.

Ingen nordisk folkvisa är — bortsett från några obetydliga fragment — bevarad i uppteckning från medeltiden. Visorna äro i bästa fall upptecknade under 1500-talet; många av dem först under 1800-talet. Uppteckningarna ha före de senaste decennierna skett utan filologisk akribi. Man har att räkna med och kan bevisa, att upptecknarna både omskrivit och förbättrat visorna. Olika uppteckningar av samma visa från olika tider visa också till överflöd, att visorna trots den bundna formen undergått ofta genomgripande omgestaltningar. I detta sammanhang är det av särskild vikt, att en äldre tids upptecknare icke dragit sig för att även förvandla ursprungligen ohistoriska visor till historiska. Jag skall lämna ett exempel härpå. En visa om två kungadöttrar (DgF. 146) är i sin äldsta danska redaktion icke lokaliserad till något land. Flickornas fader kallas: »Kongen av Kollenn»; två andra huvudpersoner kung Seeffred och kung Daffued. I nästa uppteckning kallas flickorna »Marsti» döttrar. Med utgångspunkt från »Marsti», tolkat som Marsk Stig, har Anders Sörensen Vedel lokaliserat visan till Sverige och Norge. Seeffred och Daffued ha blivit till Marsk Stigs samtida, konung Birger i Sverige och konung Erik i Norge. Visan har blivit en »historisk» visa.

Ett av de huvudproblem, som docenten Ek ställer i sin folkviseforskning, är att återställa visorna till deras nordiska grund- eller urform. På grundval av uppteckningar från mitten av 1500-talet fram till våra dagar och från hela det nordiska området, Färöarna och Island likaväl som Sverige och Danmark, söker docenten Ek fastställa den lydelse, som en visa haft, när den diktades, exempelvis i Kärna socken i Östergötland under 1200-talet. Problemet är, med det källmaterial vi äga, vetenskapligt olösligt; problemställningen omöjlig. Docenten Ek ställer en fråga till källmaterialet, som går långt över dettas bärkraft att besvara.

Ställer man emellertid ett problem av här föreliggande slag, är första förutsättningen för dess lösning en objektiv kritisk värdesättning av visuppteckningarna, av upptecknarna själva och deras sätt att gå tillväga vid upptecknandet samt av uppteckningarnas förhållande till varandra. Stora och grundläggande resultat stå här utan tvivel att vinna för nordisk folkviseforskning. Detta gäller både om renaissancens och romantikens folkvisuppteckningar. Det är här forskningen framför allt har att sätta in. I docenten Eks folkviseforskning möter knappast ens ansatser till

en objektiv värdesättning av visuppteckningarna, än mindre av uppteckningarnas förhållande till varandra. Till grund för sina rekonstruktioner lägger han en uppteckning, som han utan värdesättning och endast av mer eller mindre subjektiva skäl, anser vara den ursprungligaste.

Docenten Ek börjar sin textkritik. Namnen i visan förändras. En fader konung Magnus blir till en broder konung Jon (St. 108, 131); Benedikta till Elin (St. 105, 127); Mattis till Falkvar Lagmansson (St. 149, 150); Stolten Ingefred likaledes en gång till Falkvar Lagmansson (St. 149, 151); Torstein Davidson och Drost Herr Lovmand till Drots Herr David Torstensson (St. 157, 163); Falken Albrektson och Falkvor Lommanson »sammansläss» på samma sätt till en Folke, Algot lagmans son (St. 157, 163); Stolts Malfred blir till Dankungen (St. 86, 87); Lilla Netta till Hans unge (St. 84, 86, 87), en okänd person, diktad för »visstilens krav» på grundval av en i en sägen från 1633 omtalad Wnghanse etc. etc. Strofernas ordning omflyttas (ex. St. 149); strofer tilläggas (ex. St. 150, 158, 165, 215); strofer uteslutas eller rättas efter sena prosa-traditioner (ex. 86—87, 122, 58, 86); olika uppteckningar samarbetas till en normaltext (St. 55, 95); orden förändras; ortografi och ordformer nonchaleras totalt.

En karaktäristisk illustration till docenten Eks textkritik lämnar hans visa om »Dankungen och Ung-Hanses dotter». Den svenska uppteckningens strof 12 lyder:

Stolts Malfred hon kammer och krusar sitt hår,
Liten Netta själv guld däruti slår.

Docenten Eks textkritik leder till resultatet, att strofen tidigare bör ha lytt (St. 85):

Stolts Malfred slår ut sitt krusiga hår,
själv sätter Hans Unge huvudguld därpå.

Ett parti av samma visas slut lyder (St. 86):

Liten Netta slog Stolts Malfred på rödblommig kind,
Så blodet det stänkte på skarlakan fin.

Kung Daniel han mälte ett ord med hast:
»Liten Netta, I slog nu alltför fast». —

»Vore du så vettig, som du är båld,
Danska kronan kunde du fått i våld.

Jag har lärt dig både sy och spinna;
Men aldrig med ungarlar terningar rinna.

Jag haver lärt dig både spinna och sy;
Men aldrig med ungarlar fara av by.»

»Väl jag är vettig, som jag är båld,
Vill Gud, Danska kronan får jag väl i våld.»

Docenten Ek återger efter textkritik partiet på följande sätt (St. 87):

Hans Unge slog Dankungen på kind,
så blodet det stänkte på skarlakansskinn.

Dankungen han mälte ett ord med hast:
»Hans Unge, I slog nu alltför fast!

Vore hon så bördig, som hon är båld,
danska kronan kunde hon fått i våld.»

Väl är hon så bördig, som hon är båld,
vid Gud, danska kronan får hon i våld.

En annan illustration lämnar docenten Eks återgivande av »Visan om helig Olavs seglation» (St. 55). Docenten Ek ger här en »samarbetad text». Strof 1 hämtas från uppteckningen C, dock omkastas ordföljden i vers 3; strof 2 hämtas från uppteckning B, som rättas efter A; strof 3 hämtas från uppteckningen A, som rättas efter en prosatradition, »ett visreferat» från Telemarken; strof 4 hämtas från uppteckningen C, dock ej ordagrannt; strof 5 hämtas från uppteckningen B, som rättas efter A, etc. etc.

Andra illustrationer ge visan om »Herr Mattis och Stolts Ingefred» (St. 148) och den St. 157 rekonstruerade visan. I den förra omdöpes bland mycket annat visans hjälte Herr Mattis till Herr Falkvar Lagmansson, strofernas ordning förändras, nya strofer från en annan visa insätts. Rekonstruktionen av den senare visan »bygger på hela den svenska traditionen, men som jag också», säger docenten Ek, »tagit upp material från danska och norska texter, får den betraktas som den nu kända traditionens grundform.» Visan handlar i Arw. 22 om en Falkenn Albrechtsson och en Herr Jöns, i Visböcker II, 264 om en Harquall och en Herr Peder, i DgF. 181 om en Mognus Allö-gröffuensz-sonn av Låland och en Drost Her Loumand, i Norske Folkeviser om Falkvord Lommannsson och Torstein Davidsson. I docenten Eks rekonstruktion handlar visan om Folke Algotson och David Torstensson.

De skäl, som docenten Ek anför för denna sin textkritik, äro mångahanda: att texten icke stämmer med vad vi veta vara historiskt riktigt, visornas teknik och stil; allmänna satser om traditionsutveckling; att strofer i en visa naturligt höra samman med andra visor; att sammanhanget blir bättre. Och slutligen: sin egen »intuitiva känsla för textens äkthet» (Ek, Gr. 23).

Skälen falla i regel utanför vetenskapen. Jag skall också endast uppehålla mig vid ett av dem: den intuitiva känslan för textens äkthet.

Den intuitiva känslan för en texts äkthet är givetvis en tillgång vid allt editions- och rekonstruktionsarbete. Men för att vara en tillgång av värde måste denna känsla arbeta på grundval av stor och ingående kännedom om den tid, från vilken texten skall härröra. När det som här gäller den nordiska folkvisan, är denna tid medeltiden, för docenten Ek främst 1200-talet. Den som vill lita till sin intuitiva känsla för folkvisetexternas äkthet måste därför känna och kunna tolka sin Saxo, sin Snorre och sina isländska sagor. Och icke blott detta. Han måste känna och kunna tolka de nordiska lagarna, dokumenten, helgonlegenderna och hela det övriga källmaterialet till tidens historia. Endast härigenom kan han vinna den ingående kännedom om 1200-talets nordiska samhälle och samhällsliv, politik och litterära förhållanden, som är en nödvändig förutsättning för att kunna gripa sig an med ett sådant företag som att från uppteckningar från 1500—1900-talen rekonstruera en förlorad 1200-talslitteratur. Docenten Ek brister häri. Hans »intuitiva känsla» arbetar icke på grundval av någon kännedom om medeltiden, allra minst 1200-talet. Den arbetar på grundval av kännedom endast om folkvis euppteckningarna från 1500—1900-talen.

Resultatet av docenten Eks textkritiska operationer blir alltid med säkerhet ett och samma: patienterna, de sena uppteckningarna, dö. Den nya text, som docenten Ek diktar, är icke lätt att positivt karaktärisera. Det är lättare säga, vad den icke är. Den är icke 1200-tals litteratur. Men operationerna leda alltid till ett för docenten Ek betydelsefullt resultat. Visorna visa sig överensstämma med den historiska verkligheten. Något annat kan självfallet icke inträffa. Ty docenten Eks textkritik har bortrensat alla påvisbart ohistoriska partier i visorna; alla uppträdande huvudfigurer ha fått sina historiskt givna namn återställda (St. 111). När detta resultat väl är vunnit, bli rekonstruktionerna fasta utgångspunkter för vittgående slutsatser. Docenten Ek fastslår visornas samtidighet — på grundval av deras historiska riktighet, — ger dem en precis datering, hävdar att de äro allegorier eller beställda av huvudpersonens släkt.

De metoder, som docenten Ek tillämpar vid rekonstruktionen av folkvisorna, äro i grunden desamma som Anders Sörensen Vedel vid slutet av 1500-talet använde, när han i visan om de två konungadöttrarna ersatte kung Seeffred och Daffued med konung Birger och Erik. Vetenskapen har sedan Vedels dagar vunnit nya textkritiska principer. Docenten Ek är främmande för dessa.

Docenten Eks »Studier till den svenska folkvisans historia» lider av allvarliga brister och felgrepp. I någon ringa mån skulle

detta kanske ha kunnat kompenseras, om arbetet varit utmärkt av idériakedom, av vetenskaplig flykt och fantasi. Så är emellertid ej förhållandet. Docenten Ek anknyter gärna till en antydan hos tidigare författare. Antydan blir till faktum. Faktum drives in absurdum¹. Hans fantasi arbetar utan vetenskaplig skolning, är en fantasilek av ringa mått och linjer.

De brister och felgrepp, som framträda i docenten Eks »Studier», äro icke heller enstaka försyndelser av den art, som även den bäste någon gång kan göra sig skyldig till. De äro genomgående och karaktäristiska för docenten Eks forskning. Och de gälla själva grundelementen för allt vetenskapligt arbete. Professor Blanck har tidigare, och ur delvis andra synpunkter än här framförts, underkastat docenten Eks folkviseforskning en ingående granskning. Den har lett till omdömet: »Docenten Ek bryter mot de allra mest grundläggande och ofrånkomliga lagarna för all historisk och filologisk forskning»; »han begår fel mot grundlagarna för allt vetenskapligt arbete i utomordentligt stor utsträckning» (Sakkunnigutlåtanden 55—57).

Omdömet är väl motiverat. Orden icke för starka.

¹ Ett karaktäristiskt exempel härpå lämnar redan de första raderna i hans »Studier». Steenstrup och äldre forskare ha framställt uppfattningen, att den tvålinjiga folkvisestrofen möjligen är den älsta. Docenten Ek lägger denna obevisade och obevisbara sats till grund för sin framställning.

Curt Weibull.